

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

Суспільно-географічні дослідження розвитку адміністративно-територіального устрою Хмельницької області

Виконав: здобувач освіти 2 курсу Geo1-M23 групи
Спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
КИБИЧ Віталій Васильович
Керівник: Придеткевич С.С., к.геогр.н., старший
викладач
Рецензент: Касіяник Ігор Петрович, к.геогр.н.,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТУ – адміністративно-територіальний устрій.
АТО – адміністративно-територіальна одиниця.
АТО – адміністративно-територіальний поділ.
АТР – адміністративно-територіальна реформа.
НУШ – Нова українська школа.
ОТГ – об'єднана територіальна громада.
ТГ – територіальна громада.
ТУ – територіальний устрій.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1.....	7
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Адміністративно-територіальний устрій як географічна категорія.	7
1.2. Структура фермерських господарств.	9
1.3. Методика досліджень	15
1.4 Умови безпечної роботи при здійсненні дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У МЕЖАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	26
2.1. Географічні особливості Хмельницької області.....	26
2.2. Історичні аспекти адміністративно-територіального поділу	28
2.3. Сучасний адміністративно-територіальний поділ Хмельницької області.	30
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	35
3.1. Сучасні проблеми сфери	35
3.2. Перспективи розвитку фермерських господарств.....	38
РОЗДІЛ 4. ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ У ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
4.1. Методичні особливості застосування результатів дослідження у шкільному курсі географії 8 класу	41
4.2. Методичні особливості застосування результатів дослідження у шкільному курсі географії 11 класу.	43
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Основою ефективного управління територіями, забезпечення потреб і умов проживання населення, ресурсокористування та збереження природи, організованого її захисту у випадку зовнішньої агресії чи стихійних лих є планування регіональної структури та відповідний ієрархічно-просторовий розподіл громадянських повноважень і обов'язків. Це може бути забезпеченим лише у випадку раціональної організації адміністративно-територіального устрою території, що є одним із головних завдань державотворення та управління з моменту формування перших політичних утворень.

Сучасна система адміністративно-територіального устрою території зорієнтована до потреб населення регіону та передбачає децентралізацію управлінських функцій, а її реструктуризація здійснюється з ініціативи місцевого населення. При цьому формування нових територіальних одиниць відбувається шляхом геометричного поєднання низових таксонів попереднього устрою. Технології взаємодії таких таксонів перебувають у стадії налагодження що обумовлює суттєві труднощі в комунікації а іноді і кризу регіонального менеджменту.

У Хмельницькій області в результаті реформування системи адміністративно-територіального устрою виникла нова регіональна картина взаємодії між її таксонами яка потребує вивчення та налагодження управлінських, економічних, соціальних та інших суспільно-географічних зв'язків. Відповідно потреба досліджень є актуальною науково-практичною проблематикою.

Вивчення адміністративно-територіальної структури в шкільному курсі географії як фундаментальної категорії що визначає особливості політичного і економічного розвитку конкретної країни робить важливим таке дослідження також із педагогічних та методичних позицій. При цьому апробація результатів досліджень у освітньому процесі стане критерієм об'єктивності та корисності отриманих результатів, а також вкаже на подальші напрямки наукової роботи у цій сфері.

Об'єктом роботи адміністративно-територіальний устрій Хмельницької області.

Предметом дослідження є просторова структура адміністративно-територіального устрою Хмельницької області. .

Мета роботи: встановити фактори формування та оцінити якість сучасного адміністративно-територіального устрою Хмельницької області для потреб регіонального управління та освітньої роботи..

Завдання:

1. Ознайомитися із підходами до розгляду фермерських господарств як локальних просторових форми організації сільського господарства ;
2. На основі аналізу просторової організації фермерських господарств виявити головні особливості їх функціонування у Хмельницькій області ;
3. Встановити проблеми та перспективи розвитку фермерських господарств Хмельницької області.
4. Виявити умови використання результатів дослідження у системі освітньої діяльності з географії закладів середньої освіти.

Методи дослідження. Для ознайомлення із підходами до аналізу структури фермерських господарств застосовувався літературний метод, для вивчення просторової структури господарств – статистичний та картографічний методи; для оцінки ефективності використання результатів роботи на уроках географії – педагогічне спостереження.

Наукова новизна – застосування геопросторового аналізу до кількісної та якісної структури фермерських господарств у розрізі територіальних громад Хмельницької області.

Практичне значення – можливість застосування результатів дослідження для вирішення суспільно-географічних проблем організації господарства у Хмельницькій області та використання результатів дослідження у освітній роботі.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення дипломної роботи доповідались і обговорювались на науковій конференції, а саме: на підсумковій науковій конференції студентів та магістрантів.

Публікації. Основні положення дипломної роботи опубліковані в збірниках наукових праць підсумкової наукової конференції студентів та магістрантів.

Структура та обсяг роботи. Робота включає 55 аркушів текстового матеріалу складаючись зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 50 найменування і додатків.

ВИСНОВКИ

Становлення системи ефективного орієнтованого на потреби ринку та конкурентоспроможного сільського господарства у Хмельницькій області, базується передусім на функціонуванні фермерських господарств. Дослідження їх структури та параметрів функціонування дозволяє виявити головні труднощі та запропонувати ефективні шляхи їх усунення.

На сьогодні фермерські господарства розглядають як суспільно-географічні форми організації геопростору, та локальні економічні об'єкти із юридичним статусом малого підприємства. Розрізняють декілька підходів до їх типізації: за типом утворення; за забезпеченістю угіддями; за площею, за спеціалізацією; за виробничими типами.

Головними методами дослідження були літературний, статистичний, картографічний, педагогічне спостереження, які застосовувалися для збору первинної інформації та наступної інтерпретації на базі аналізу і порівняльно-просторового методів для визначення факторів розміщення фермерських господарств на території області, їх проблем та перспектив збалансованого розвитку.

Домінування агроресурсного потенціалу в межах Хмельницької області та сприятливі кліматичні умови визначають пріоритетність розвитку тут сільськогосподарського виробництва на основі фермерських господарств. Відповідно до офіційної статистики у 2024 р. було зареєстровано 1581 підприємство як фермерські сімейні господарства. У їх структурі найпоширенішими є об'єкти спеціалізації в сфері рослинництва. Основним фактором концентрації об'єктів у межах громад виступають площі останніх та структура і якість сільськогосподарських угідь, у окремих випадках близькість до адміністративного центру та логістичних центрів і магістральних шляхів. Суттєві відмінності у розміщенні об'єктів тваринницької спеціалізації виявлені лише у північній частині області де через природні особливості суттєво скорочуються площі ріллі.

Динаміка кількісного складу та об'ємів виробництва продукції демонструє збільшення частки фермерських господарств у регіональній економіці та зростання їх ролі як базової форми господарського виробництва. Зростання обсягів у двотисячних та десятих рр. було наслідком активного розвитку та підтримки фермерських господарств з боку держави. Сучасна стагнація і скорочення обумовлені економічними наслідками російської військової агресії.

Серед проблем функціонування фермерських господарств у Хмельницькій області: монополізація сировинного ринку великими Агро холдингами; обмеженість доступу до державного фінансування; складна кон'юнктура оформлення документів, відсутність корпоративних інструментів спільного вирішення труднощів .

До перспектив розвитку фермерських господарств належать: формування власного ринку збуту продукції; впровадження інновацій; інвестиційне проектування; збільшення обсягів самофінансування; залучення дотацій. При цьому слід зауважити, що в період активної фази російської агресії через системний її вплив на вітчизняну економіку скорочення господарства буде продовжуватися, а інвестування на потрібному для відновленні і прогресу фермерських господарств буде ускладнене (зокрема зовнішнє). Обмеження логістичних засобів продукції експортної орієнтації потрібно вирішувати засобами пошуку нових ринків збуту (в тому числі внутрішніх).

У системі освітньої роботи з географії в закладах середньої освіти фермерські господарства як просторова суспільно-географічне явище вивчається в межах програми 9 класу при розгляді теми «Сільське господарство та його складові». Використання матеріалів дослідження дозволяє ефективно формувати поняття «фермерське господарство» та узагальнювати інформацію.

Ілюстративні засоби сприяють розумінню теоретичного матеріалу і доброму його запам'ятовуванню. На основі матеріалів дослідження доцільно реалізовувати освітню наукову роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Всеукраїнська школа онлайн. Географія. 8 клас. URL: https://lms.e-school.net.ua/assets/courseware/v1/d0e68234164517f117e731558113c942/asset-v1:UIED+Geography8th-grade+2020+type@asset+block/2022_.pdf (дата звернення: 14.09.2023).
2. Адміністративно-територіальний устрій України: динаміка змін : 2015–2020. Інтерактивний картографічний застосунок, що показує динаміку об'єднання громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13488> (дата звернення: 02.10.2023).
3. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2016. – 264 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
4. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи [Текст] : [монографія] / Авт. кол.: Куйбіда В. С., Павленко В. П., Яцюк В. А., Матвійшин О. Я., Ткачук А. Ф., Негода В. А., Карпінський Ю. О., Пухтинський М. О., Ганущак Ю. І., Бабич О. М., Лебединська О. Ю., Матійчик Т. М., Кравець Т. А.; Секретаріат Кабінету Міністрів України. – Київ : [Геопринт], 2009. – 618 с.
5. Адміністративно-територіальний устрій України [Текст] : довідник / авт.-упоряд. А. І. Жежера [та ін.] ; Державне підприємство «Державний картографо-геодезичний фонд України» ДП «Укркартгеофонд». – Київ : [б.в.], 2005. – 798 с.
6. Атлас вчителя / В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін. – Київ : ДНВП «Картографія», 2010.
7. Атлас нового адміністративно-територіального устрою України. URL: <https://kaylask.lviv.ua/onovlenij-atlas-atu-ukraini/#page-content> (дата звернення: 02.10.2023). 72

8. Барановський М. О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України : монографія / М. О. Барановський – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2009. – 396 с.
9. Бойко В. М. Географія : підручник для 8 класу; 2-ге вид., перероб./ В. М. Бойко , І. Л. Дітчук, Л. Б. Заставецька. – Ірпінь : Перун, 2021. – 288 с.
10. Безуглий В. В. Географія (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / В. В. Безуглий, Г. О. Лисичарова. – Київ : Генеза, 2019. – 176 с.
11. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування [Текст] : у 2 ч. / Я. В. Верменич; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Центр теоретико-метод. проблем історичної регіоналістики, 2009 . – Ч. 1. – Київ : [б.в.], 2009. – 364 с.
12. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування [Текст] : у 2 ч.; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Центр теоретико-метод. проблем історичної регіоналістики, 2009 . – Ч. 2. – Київ : [б.в.], 2009. – 370 с.
13. Вівсяна І. Обґрунтування реформи адміністративно-територіального устрою України з позицій історичної географії // Наукові записки. Вип. 13. Серія: Історичні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 43–52. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/1126/1/97.pdf> (дата звернення: 14.09.2023).
14. Влах М. Вербальна мова суспільної географії: становлення і розвиток : монографія. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. – 488 с.
15. Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посіб. / М. Влах, Л. Котик. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 344 с.
16. Всеосвіта: Використання інноваційних технологій на уроках географії. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-innovacijnih-tehnologij-naurokah-geografii-19584.html> (дата звернення: 02.10.2023).

17. Географія Тернопільської області : монографія : в 2-х т. Т. 1. Природні умови та ресурси : 2-е вид., перероблене і доповнене. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка; Осадца Ю. В., 2020. – 520 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/23605>.

18. Географія Тернопільської області : монографія : в 2-х т. Т. 2. Населення. Господарство : 2-е вид., перероблене і доповнене. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка; Осадца Ю. В., 2020. – 544 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/23616>.

19. Геопортал адміністративно-територіального устрою України. URL: <https://tu.minregion.gov.ua/ua/karta#map=6//49.43241258024851//30.520019531250004&&layer=8906587737484582-v:1|op:1//8894715282779406-v:1|op:1> (дата звернення: 03.10.2023).

20. Гороль П. К. Сучасні інформаційні засоби навчання / П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. В. Шестопалюк. – Київ : Освіта України, 2007. – 536 с.

21. Гільберг Т. Г. Географія : підручник для 8 класу / Т. Г. Гільберг, Л. Б. Паламарчук, В. В. Совенко. – Київ : Грамота, 2021. – 272 с.

22. Губань Р. В. Становлення та розвиток адміністративно-територіального устрою України в XX – на початку XXI століття (історико-правове дослідження) : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2018. – 601 с.

23. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посіб. / І. Гудзеляк. – [2-ге вид., перероб., доп.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с. + 8 с. кол. іл.

24. Державний стандарт базової середньої освіти від 30.09.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova->

ukrayinskashkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti (дата звернення: 12.09.2023).

25. Децентралізація: національний проект. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2023). 74

26. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос, С. В. Бекетова. – Харків : ВГ «Основа», 2018. – 119 [1] с. : табл., схеми, рис. – (Серія «Нові формати освіти»).

27. Дністрянський М. С. Політична географія України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 348 с.

28. Доценко А. І. Адміністративно-територіальний устрій і розселення в Україні [Текст] / А. І. Доценко; НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України. – Київ : РВПС України НАН України, 2003. – 76 с.

29. Дуженко І. Метод проектів як альтернатива класно-урочної системи / І. Дуженко // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 3. – С. 25–27.

30. Заставецька Л. Б. Проблеми здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні / Л. Б. Заставецька // Матер. Всеукр. конф. з участю закордонних учених, присвяченої 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії ЛНУ імені Івана Франка / [відп. ред. проф. О. І. Шаблій]. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – С. 98–103.

31. Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України : монографія / Л. Б. Заставецька. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 331 с.

32. Заставецька О. В. Географія Тернопільської області : навч. посібн. для учнів 8–9 класів / О. В. Заставецька, Б. І. Заставецький, Д. В. Ткач. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2003 і наступні роки. – 144 с.

33. Зелінська Н. С. Механізм державного управління упорядкуванням адміністративно-територіального устрою на регіональному рівні (на прикладі

південних областей України) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Н. С. Зелінська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. — Одеса, 2010. — 20 с.

34. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <http://www.imzo.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2023). 75

35. Касіяник І. П. Методика навчання географії (теоретичний аспект) / І. П. Касіяник, В. З. Мисько. — Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. — 214 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1817/Kasiianyk-I.P.-Mysko-V.Z.-Metodyka-navchannia-heohrafii-%28teoretychnyi-aspekt%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 17.10.2023).

36. Ключові компетентності для навчання протягом життя. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53> (дата звернення: 17.10.2023).

37. Коберник С. Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. / С. Г. Коберник, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович; за ред. С. Г. Коберника. — Київ, 2005. — 319 с.

38. Коберник С. Г., Коваленко Р. Р. Географія : підручник для 8 класу / С. Г. Коберник, Р. Р. Коваленко. — Київ : Літера ЛТД, 2021. — 295 с.

39. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, чинний, редакція від 01.01.2020, підстава 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

40. Куца О. С. Використання інтерактивних форм і методів навчання на уроках географії / О. С. Куца // Wiadomości o postępie naukowym i rzeczywistych badaniach naukowych współczesności : kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (17 czerwca 2019 r., Kraków, Polska). — Kraków : OP «Europejska platforma naukowa», 2019. — Т 6. — С. 25–26. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/-Elektronnyy-zbirnyk-Tom-6-4.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

41. Кучабський О. Г. Адміністративно-територіальна організація України: теорія, методологія, механізми становлення : монографія / О. Г. Кучабський. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 316 с.

42. Лаврук М. М. Загальна методика навчання географії: практичні роботи та індивідуальні дослідження студентів : навч. посіб.; переробл. і доповн. / М. М. Лаврук. – Львів, 2022. – 136 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Lavruk-Zahalna-metodnavchannia-heohrafii-2022-book.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

43. Методичний портал для вчителів. URL: <http://metodportal.net> (дата звернення: 18.11.2023). 44. Методичні рекомендації з географії / Міністерство освіти і науки України, 2017. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/geografiya-6-9-14.07.2017.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

44. Навчально-краєзнавчий атлас Тернопільської області. – Львів : ВНТЛ, 2000. – 24 с. 49. Національний атлас України. – [НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. ред. Л. Г. Руденко ; голова ред. кол. Б. Є. Патон]. – Київ : ДНВП “Картографія”, 2007. – 435 с.

45. Олійник Я. Б. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози / Я. Б. Олійник , П. О. Остапенко // УГЖ. – 2016. – № 4. – С. 37–44.

46. Освітній портал «Географіка (статті з методики навчання географії)». URL: <http://geografica.net.ua> (дата звернення: 09.10.2023).